

A házasság és a lakodalom a matyóknál.

A matyó igen vallásos és szigorú társadalmi törvények szerint élő nép. Régi szokásaihoz szívósan ragaszkodik. Néha azonban nem éppen logikus újításoknak is teret enged, amikor aztán az újítás nagy gyorsasággal általánossá lesz és szintén törvényes formák között áll és — rögződik — meg. A matyót éppen sajátos szokásai, felfogása különbözteti meg a környező magyarságtól, bár mint említettem,*) e szokások és felfogások a szomszédos matyó falvakban is elég sokban különböznek egymástól. Innen van aztán az, hogy a három matyó falu egymással sem házasodik össze. Leányt még nagy ritkán kiadnak a községből, de idegen fiú nem igen házasodhatik be. Ha például kövesdi lány Tardra megy férjhez, leveti a kövesdi ruhát, de nem ölti fel a tardi viseletet, hanem egy semleges, mesterasszony viseletbe öltözik.

A matyóknál a szerelmi házasság majdnem ismeretlen dolog. A gyermek számára a szülő választja ki a jövődöbelit. A gyermekek ebbe minden esetre beletörődnek, még ha kezdetben máshoz vonzódtak volna is. Régi szokás ez a matyóknál. A „Napkelet“¹ már 72 évvel ezelőtt is említi. „Különben ebből nem kell gondolni, hogy a *lányszás*² náluk ismeretlen volna, mert csoportostól jönnek lyányos házakhoz, de más utcabeli legényt utcájokba lakó lányokhoz járni nem engednek, s volt rá példa, hogy a mégis tolakodó másik (tyúkszer) utcai legénység ellenében — törvényszék elébe is került verekedés fejlett ki köztök“.

Istvánffy hasonlót ír a matyókról:³

„Ami más népeknél a családalapítás indító okául és alapjául szolgál, a szerelemnek a matyóknál úgyszólván semmi része a házasságok létrejöttében. Pedig szeretni tud ám a matyó is. Mindenik legénynek meg van a maga kedvese, akinek a kedviért szívesen eljárogat aztán nemcsak a fonóba, hanem a szülői házhoz is minden áldott este úgy 10—11 óra között s „ott tanyázik egy-két óra hosszáig“, nem ritkán éjjel utánig, a nélkül, hogy ezáltal csak némi kis árnyékot is vetne a leány erkölcsi tisztaságára. A leány pedig büszke rá, hogy van már aki érte is koptatja a küszöböt, azonban magáról soha sem

*) N. és Ny. I. 137.

¹ Vahot Imre: Napkelet I. 1857. 8° 386 l.

² Lányokhoz mulatás, laptázás stb. végetti járás.

³ Ethnographia VII. (1896.) 65 lap.

feledkezik meg s ritka az olyan matyó lány, aki a pártáját sárba ejtené“.

„Érdekes, hogy az apáktól öröklött szokásjog tiltja a legénynek ma is más utcabeli leányhoz járogatni, azt tartják, kiki a saját utcájában keressen szeretőt, s ha mégis akad olyan, aki más *oron* vagy *szög*-ben lakó leányhoz mer járogatni, az olyat az ott lakó legények éjszakának idején meglesik s mikor a lányos háztól haza veszi útját, úgy elverik, hogy 5–6 hónapig is megfekszi az ágyat s jó ha bele nem hal“.

„Sőt a hagyományos szokás hajdan annyira szeparálta egyik utcabeli legénységet a másiktól, hogy még nősülniök is csak a saját

1. ábra. Előkészület a lakodalomhoz. Kocsonyafőzés az udvaron felállított sátorban.

(Szerző felv.)

utcájukból lehetett, különben bizton számíthatott rá az illető, hogy lakodalma véres verekedéssel fog végződni . . . Ma már azonban a szokásjog emelte ezen korlátok egy részét a matyó nép maga ledöntötte s nem szúr szemet senkinek, ha a legény más utcabeli leányt vesz el feleségül, de kurizálni ma is csak a saját utcabeli leánynak kurizálhat — addig, míg az öregek meg nem házassítják egy másikkal. „Mert ritka matyó legény ám, „aki a szeretőjét veszi jel feleségű“, legnagyobb részük azzal esküszik meg, „akit az anyja meg asszony rokonai ráüszkölnék“. „Fiatalt, matyó menyecskék szájából hallottam ezt, — írja Istvánffy — akiknek egyike pláne anyósa füle hallatára mert így nyilatkozni“.

Ez az állapot, amit egy-két emberöltővel ezelőtt Istvánffy és Vahot feljegyzett, jóformán semmit sem változott. Kövesden ma már ugyan ritkán verekednek a legények más utcabeliekkel a lányok miatt, ellenben ma is rendületlenül a szülők határozzák el, hogy ki

legyen szülöttük élettársa. E tekintetben a kiszemelt jövődöbéli vagyoni helyzete, és hadának⁴ jó hírneve a döntő. Ha a had valamelyik tagjának valamilyen erkölcsi foggyatkozása van, az lejjebb szállítja az egész had becsületét.

Régen, mikor még az élet nem volt olyan nehéz, mint ma, több alkalma volt a fiatalságnak egymással találkozni. Most azonban a fonók nagyrészt megszűntek, a fiatalság zöme pedig a gazdasági munkák évadán 6 hónapig az országban szerteszét szórva dolgozik, mint summás. A községek népessége, különösen pedig Mezőkövesd nagyon megsaporodott s a fiatalságnak nagyobb a választéka, de kevesebb az alkalma és ideje a válogatásra. A házasulandók ma is oly korán kötnek házasságot, mint régen. A legényt 20 éves korában házassítják, a leány pedig *letkevesebb* 16—18 éves mikor férjhez megy. Ha már 20 éves, akkor „*kimult*”; nem kapós. Így aztán ma még nagyobb szükség van a szülők megfontolt beavatkozására, mint valaha.

A matyó társadalmi fel fogás legjobban a kövesdiek házassági szokásaiban ütközik ki. Itt is legszélesebb réteg a törpebirtokú és a nagyrészt birtoktalan summás osztály, mely a régi hagyományokhoz leginkább ragaszkodik, azért főleg ezek házassági szokásainak a leírására fektetjük a főszűlyt.

Mikor a mezőgazdasági munkák befejeződtek s a summások november hó első napjain az ország különböző vidékéről hazatérnek, itt a házasodás ideje.

Ha a legénynek nem sok beleszólása van, hogy kit vegyen élettársául, a leánynak még annyi sincs. Iskolahagyott korában már úgy a fiú, mint a leány summásnak megy, — ha csak nem jómódú szülők gyermeke — s ha csak együtt nem dolgoznak, nyáron nem igen van alkalmuk egymást megismerni. Ismerkedés inkább télen lehetséges, és pedig a fonóban, lakodalomban, vagy újabban a bálban, de legfőképpen a leányos háznál.

Az ismerkedés ma is úgy megy, mint régen. A legények este, vacsora után egyenként vagy csoportosan járnak házról-házra, ut-

2. ábra. Nászajándékvivők.

(Szerző felv.)

⁴ Had alatt ma már nem az egynevű és minden valószínűség szerint egy ősapától származó családok egyetemet értik, hanem az egy nagyapától leszármazott azonos nevű családokat.

cáról-utcára *lyányozni*, a lányokat mustrálni. A legény mindenüvé bemehet, ahol lány van, tekintet nélkül arra, hogy őt ismerik-e vagy sem. Azon kezdi, hogy megveri az ablakot s beköszön: „Adjon Isten jó estét”. A köszönést az anya „Adjon Isten”-nel fogadja, mire a fiú beszél, hogy „Hozzon a lyány gyufát ki!” Erre kimegy a lány a pitarba, gyufát gyújt, kinyitja az ajtót s a legényt beereszti, az pedig a meggyújtott gyufánál először is cigarettára gyújt. Ha nem ismerik egymást, egymás nevét nem kérdezik, úgy beszélgetnek, mintha ismernék egymást. Megkérdezi a legény: „Hogy vagy szép lány, nem vagy még menyasszony?” Felesleges a kérdés, mert ha menyasszony lenne, nem nyitott volna neki ajtót, sőt az anyja már a gyufakérés-

3. ábra. A menyasszonyi koszorú. (Szerző felv.)

kor így válaszolt volna: „Már begyúlt a gyufa!” A legény még néhány kérdést tesz fel, csak hogy mondjon valamit, mire a leány kevés szóval válaszol. Ekkor a legény hívás nélkül benyit a szobába. Köszön, kezet fog mindenkivel, de nem mutatkozik be, feltételezi, hogy őtet már ismerik. Aztán leül az asztal melletti lócára s közömbös dologról kezd beszélgetni s néha lopva a lányra tekint. Közben azonban más legény is megveri az ablakot s szintén gyufát kér, mire a leány azt is beereszti a pitarba. Megesik, hogy az új vendég kissé tovább beszélget a lánnyal a pitarban, ha egyébként nem, már csak azért is, hogy bosszantsa a bent ülő legényt. De az sem hagyja magát, kiszól a pitarba a lánynak: „Hallod-e, nem anyádhoz jöttem!” A legény, ugyanis mindig tegezi a lányt, az pedig régen kendezte, ma pedig magázza vagy nevéen szólítja, de nem tegezi. A nem éppen barátságos kiszólásra bejön a másik legény is, utána pedig a leány. Ez is kezet fog mindenkivel, a vetélytársat kivéve, aztán szintén leül, és beleelegyedik a beszédbe. A legény körülbelül $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{2}$ órát tanyázik, aztán tovább megy s máshova zörget be, ahol lámpavilágot lát.

Éjfélig 8—10 lányt is meglátogat, köztük azt vagy azokat is, akit a szülők, mint menynek valót jelöltek ki számára.

Szoktak csapatostól is *karúlni* (= járni) a legények, s egyik csapat ott éri a másikat a lányos háznál. Addig persze a háznép nem feketik le, míg az utolsó csapat is el nem megy. A leány mindig kikiséri a legényt, gyufát gyújt s a pitarajtón kiereszti. A kapu mindig nyitva van.

Mire a legény hazavetődik, a szülők már az igazak álmát aluszák. Ő is behúzódik az ólba s lefekszik a dikóra, ha pedig az apja alszik a dikón, a szénatartóba vagy jászolba. Aki nem lovasgazda gyermeke, tehát óluk nincsen, valamelyik lovasgazdafíú ólában vonja meg magát éjszakára, ha „*karult egyet*“, — vagyis sorra járta a „híres lányok“-at — hogy a szüleit ne zavarja. Másnap megkérdezi a szülő, hogy hol s merre járt. Akiket jónak lát, és névszerint ismer, megnevezi. A szülők mérlegelik a vagyoni állapotot s megteszik a maguk észrevételeit. Ez persze a jobbik eset. Legtöbbször azonban a szülők maguk nevezik meg azokat a lányos házakat, ahova komoly céllal mehet a legény, sőt gyakorta csak egy leányról lehet szó s akár tetszik, akár nem, el kell vennie. Ha aztán a legénynek — amire ritkán van eset — végképpen nem kell a kiszemelt leány, akkor kijelenti, hogy még nem házasodik meg, abban reménykedvén, hogy hát ha időközben más venné el. Azonban az egész had munkába veszi a legényt s addig puhítja, míg nem engedelmeskedik a szülők jóakarató unszolásainak.

Ha a lány csunyaságára célozna a legény, az a válasz: „Óh fiam, nem fontos a szépség! Szép asszonyból lesz a csavargó ringyó!“ Ha vagyonos a lány, testi hiba nem számít. „Kitódja a vagyon! Ne nézd fiam, nagy fót van a farán“, vagy a „pendelyén!“ Ez a kifejezés azt jelenti, hogy nagy darab földje van a lánynak.

Más faluból nagyon ritkán hoznak lányt, azt is csak az újabb időben. Leginkább a summási munkában van alkalmuk más falubeli-vel megismerkedni s inkább a szegények között esik ilyen házasság.

4. ábra. A jegyingvivők.

(Szerző felv.)

A behozott menyecske azonban nem öltözik matyó viseletbe. Nincs irigylendő helyzete, mert a helybeliek lenézik.

A megesett leányt nem veszik el, de míg a gyermeke a 12 évet el nem éri, a természetes apa „mér neki“, persze a törvény kényszerítésére. Az ilyen leányt csak idősebb sok gyermekes özvegy ember veszi el, aki leányt nem kaphat, özvegy asszonyt pedig, — aki rendesen szintén sok gyermekkel van megáldva — neki nem volna tanácsos elvenni.

A legény házassági ügyeinek legfőbb intézője az anya s a legközelebbi nőrokonok. Miután minden oldalról meghányták-vetették a dolgot, egy *tudató* asszonyt küldenek a lányos házhoz puhatolódzás végett, aki röviden elmondja jövedele célját. Ha nem akarják a leányt az illető legényhez hozzáadni, kitérő feleletet adnak, ha pedig a legény ellen nincs kifogásuk, megmondják a tudatónak, hogy estére jöjjön el a legény. A lányos háznál is nem az apa nyilatkozik a tudatónak, hanem az anya.

Estére bezörget a legény a már előbb leírt módon s a pitarban megkérdezi a lányt „No gondoltál valamit?“ Mire a leány csak annyit felel: „Majd tudja édesanyám!“ Erre bemegy a legény a házba s megkérdezi a leány anyját: „No *keresztanyám*,⁵ hozzám adja-e a lányát?“ Az pedig: „Hát kérdezted-e tőle, hogy elmegy-e hozzád?“ „Mit mondol lányom?“ — fordul a lánya felé. A lány csak egyet ránt a vállán s így szól: „Én nem tudom, tudják magok!“ Ha tetszik is a leánynak a legény, nem mutatja, még kevésbé mondja, mert a tetszést, szerelmet kinyilatkoztatni vagy mutatni mindkét részről szégyen, és pedig szégyen marad a házassági életben is.

Miután az anya pró forma megkérdezte a leányt, ki nyilatkoztatja a legény előtt: „No, odaadjuk a lányt! Hanem fiam, jól viselkedj! Az a sok igaz ne legyen!“⁶ Ez ugyan még nem a végső szó az anya részéről, mert 2—3 hétig tudakozódnak a legény után s csak akkor lehet a házasságból valami, ha rossz értesüléseket nem szereznek a legényről vagy családjáról.

A legény pedig mélyen hallgat, titkolja házassági szándékát még a legjobb barátja előtt is. Hasonló titkolódzás folyik a lányos háznál is. Utolsó estig minden legényt beeresztenek, az eljegyzés után azonban már nem. Ekkor már az ablak kopogtatásra az a válasz: „Már begyúlt a gyufa“.

Az eljegyzés nem gyűrűadással történik, hanem *jegysurcot* és jegybokrétát adnak a vőlegénynek, kivel ennek az időpontját esteli látogatása alatt közlik. Rendesen vagy ünnepre, vagy szombaton este szokták odaadni.

⁵ a kövesdi matyó legény minden nála nem sokkal idősebb asszonyt is keresztanyámnak szólít, akár ismeri, akár nem. Hasonlóképpen a férfiakat is keresztapámnak szólítja, ha nem ismeri. A János bátyám, Józsi bátyám megszólítás csak rokonnak vagy szomszédnak dukál.

⁶ t. i. amit beszélnek, pletykálnak róla.

Istvánffy⁷ szerint a *kérő*-nek nevezett kézfogót vagy eljegyzést rendszerint az első kihirdetés után vasárnap este tartják meg a lányosháznál, hova a vőlegény két násznagyot küld követségbe, akik megkérlik a leányt. A menyasszony egy-egy olajos kendővel megajándékozta s a gazda megvendégeli őket s visszamennek a vőlegényhez küldetésük eredményéről beszámolni. Ez ma már legalább is Kövesden megváltozott s a *kérő* násznagy a menyasszony ágyának kikérésekor jut legelőbb szerephez.

A vőlegény a megbeszélt estén megjelenik a menyasszony házában s ráadják felpróbálás végett a jegyinet és felkötik neki a vőlegénysurcot. Éjfél tájban, mikor már senki sem jár az utcán, és nem

5. ábra. A jegying és vőfélybokrétát vivő leányok. (Ébner felv.)

láthatják meg, akkor jön el az ujdonsült vőlegény. A menyasszonynak egy idősebb asszony rokona kíséri, hogy ne menjen egyedül. A vőlegény viszi a surcot, az asszony pedig a *tálat*. A tálban van egy sült hizott kacsa, egy töltött csirke, egy torta, 2 *kupa* cigaretta, alma, dió, meg mézeskalács. A másik tálban pedig *kótt herőce* meg *pampucka*. A vőlegény szegényebb helyen 20–30, gazdagabb helyen pedig 40–50 pengőt kap *surc áldomásra*. Ezerkívül kap egy nagy *aranyporos rozmaringot* vőlegény bokrétának. Másnap, vasárnap reggel templomba megy s felveszi a vőlegény inget és surcot, az aranyporos rozmaringot pedig kalapjához tűzi. Most már nem lehet többé titkolni a vőlegénységet! Rögtön meglátja mindenki, hogy vő-

⁷ Ethnogr. VII. 167.

legény! Barátai kezét fogják vele s csipkelődnek: „Na te is kaptál már cseese ruhát? Hát osztán kit vettél el?” A menyasszonyt még most sem hajlandó megnevezni. „Ne törődj vele, majd megtudod! Délután iszunk vőlegény surcot! Bemennek a templomba, de menyasszonyának még a tekintetét is elkerüli, nem hogy együtt mennének a templomba.

Ebéd után a koresmába mennek áldomást inni, ami tulajdonképpen a legénybúcsú. Kivágja a pénzt, — amit surcáldomásra kapott — a koresma asztalára és megrakítja az asztalt borral, vagy sörrel. Addig isznak, míg van az asztalon, ha elfogyott, többet nem hozat. Az asztalnál dalolgatnak s dalolva mennek haza is.

Még ezen este „Gyerünk almázni“ jelszóval két-három jóbarátja társaságában elmegy a menyasszonyához. Ott leülnek az asztalhoz s a menyasszony almát, diót visz nekik.

Nappal a vőlegény sohasem megy a menyasszonyához, csak este, és pedig egyedül, vagy valamely hozzátartozójával, vőfélyével. A szülei nem mennek egyszer sem a menyasszonyos házhoz, legfeljebb templomba-menet az utcán találkoznak és beszélgetnek. A vőfély a vőlegény anyja vagy apja testvérének legény fia, vagyis unokatestvére. Ha ez nincs, akkor legkedvesebb barátja. Szokott a sógora vagy bátyja is vele menni.

A vőlegény magával vitt ven-

6. ábra. A vőlegénybokrétát (rozsmaringos tálat) vivő leány. (Ébner felv.)

dégei sem szoktak bemutatkozni, csak kezét fogják, almával, dióval kínálják őket s vagy egy félórát elbeszélgetnek.

A vőlegénység 1—2 hónapig tart, s ha közben „nem rontják el“, elmennek *feladásra*. A *lakzi* előtt 3 héttel *adják fel*, szerdán és szombaton *írják be*. Először a városházánál az anyakönyvi hivatalban, aztán a parochián. Feladásra a vőlegény és menyasszony apja kíséretében megy. Ez alkalomra szépen felöltöznek.

Feladás után hozzáfognak a lakodalmi előkészületeknek. Kitűzik az esküvő napját. Ez elsősorban attól függ, hogy mikorra kerül haza a rokonság a summásságból.

A legtöbb matyó lakodalmát az adventet megelőző *nagy farsangra* teszi. Ez november hóban van s Márton napja (nov. 11.) az irányadó. A Márton nap előtt tartott lakodalmak az „*első lakzik*“, az ezt követő héten vannak a *középső lakzik*, az ez után következő héten pedig az *utolsó lakzik*. December 1-én túl már nincs lagzi, csak a Vízkereszt utáni napon a *Kis farsangon* kezdődnek el ismét a lakodalmak, s tartanak a farsang végéig, azonban a Kis farsangon már kevesebb pár kél egybe, mint a nagyfarsangon. Minden nap lehet lakodalmat tartani, bőjti napot kivéve. Azonban csak hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön, leginkább pedig hétfőn és kedden lakodalmaznak. Pénteken, szombaton, vasárnap nincs matyó esküvő.

Zene nélkül nem lehetvén lakodalmat tartani, muzsikusról jó előre gondoskodni kell, annál is inkább, mert a tömeges lakodalmak miatt nem könnyű *bandát* fogadni. A lakodalmas házhoz fúvós zenekart fogadnak, melyet több helyen *magyar bandának* neveznek, mivel rendszeren nem cigányokból áll. Istvánffy szerint az özvegy ember lakzijára rendszeren dudaszó mellett mulatnak.⁸ Ma már nincsen dudás egyáltalán. Vahot a korabeli matyó lakodalmakról azt mondja, hogy 3 napig tartanak, fel s alá járkálván ez alatt az utcákon muzsikaszóval.⁹ Hogy a lakodalmas háznál fúvó zenekar működik s az özvegy embernél régen duda mellett folyt a lakodalom, arra következtethetünk, hogy a matyóknál a zenét ősi soron duda szolgáltathatta, tehát nem cigányok voltak a zenészek. A cigányzenekar csak a menyasszony házánál öszszegyűlt vendégség, a *hérész* mulattatására szolgál. Ezek cigány módra hegedűn játszanak.

„Az esküvőt megelőző nap — mely jobbára vasárnap — délután a táncolni szerető fiatalság, leányok, legények odagyűlnek a vőlegényes házhoz egy kis táncot ropni, valamint a lakodalomra meghívottak egy része is. Aztán este felé az „*első násznagy*“, — mely tiszt-

7. ábra. A menyasszonyi ágyért jövő székér lovainak feldíszítése.

(Balogh R. felv.)

⁸ Ethnographia VII. 168.

⁹ i. m. 143. l.

séggel rendesen a *komát* tisztelik meg a vőlegény szülei, — odaül az asztal mellé a főhelyre, a szoba szögletébe, s onnan kiáltja ki sorra, hogy kik lesznek a násznagyok, vőfélyek, nyoszolyó asszonyok, nyoszolyó lányok, ki lesz a két szakácsné s ki a koresmáros, akire majd a boroshordó kezelését bízják. Mellesleg megjegyzendő, hogy a szakácsnék egyike rendesen a keresztanya szokott lenni“.

„A lakodalmas tisztek kikiáltása után a fiatalság ismét folytatja a táncot egy darab ideig, aztán haza szélednek, a két első vőfély pedig a cigányokkal elmegy még a menyasszonyos házhoz versés köszöntőben üdvözölni a „menyekzői királynét“ s a vőlegény nevében is nyugodalmassal jóéjszakát kívánni nekik. A verses köszöntő befejezése után a cigányok rágyújtanak még egy-két nótára, azzal aztán hazatérnek ők is“.¹⁰

Ma már a Vahot említette három napos lakodalomnak híre sincs. Hírből csak az Istvánffy idejében még divott két napos lakodalmat ismerik, jelenleg a lakodalom már csak egy napig tart. Az esküvő előtti napon a lakodalmass háznál rögtönzött tánc is elmarad. A régi lakodalomnál szombaton készült a kocsonya, vasárnap az ajándékot hordták össze, hétfőn volt az esküvő és lakodalom, kedden a beavatás. Ma a szereposztás sem a násznagy kötelessége, hanem a két örömapáé, a nyoszolyókat pedig az örömanyak jelölik ki. Vőfély csak legény lehet. A násznagy a keresztapa.

Mivel a matyó ház nem volna elég nagy a táncra összegyűlő vendégséget befogadni, a ház előtt az udvaron lakodalmass sátrat emelnek. Ez egy 4×8 m² nagyságú téglány alaprajzú, kb. 3 méter magasságú nyerges tetejű vastagabb lécs vázra húzott ponyvasátor. Régen a szóróponyvából húzták fel, ma már kevés helyen lévén szóróponyva, rendesen mesteremberektől kölcsönöznek sátorponyvát. Újabban deszkát is ad kölcsön a zsidó s ebből tákolnak össze sátorfélét. A sátrat vasárnap délután állítják fel. Jó időben azonban a sátor el is maradhat s csak a szabad ég alatt táncolnak.

A menyasszonyos háznál is állítanak sátrat, de csak konyha céljaira. Ennek három ponyva fala van, alakjára és méreteire egészen olyan, mint a kiskunsági cserény. Teteje nines. E sátorban a kocsonyának valót főzik. Tűzet azonban nem a földre raknak, hanem néhány egyforma magasságú végére állított hordóra ajtót tesznek, erre *vályogtéglákat* raknak s az ilyen formán készült rendes asztal magasságú, minden oldalról körüljárható tüzelőpatkán fa vagy tőzegtűzön főznek. A kocsonyát hasonló módon a vőlegényes háznál is előre elkészítik.

A menyasszony kelengyéje lényegében ágyból, ruhából és a ruhát tartó ládából áll. Az ágy alatt nemcsak az ágyneműt, hanem a tartóját, a *nyoszolyát* is értik. A láda mellett újabban sifont (= szekrényt), *kaszlit*, *kredencet* is adnak, a láda azonban ma már az emlí-

¹⁰ Istvánffy: Ethnogr. VII. 163.

tett szekrényfélék mellett eredeti jelentőségét elveszítette, nem is pingálják ki tulipántosra.

A kelengyét az anya jó előre elkészíti. Ha a leány szegényebb és nyáron summás munkára jár, fele keresményét a maga tartására, másik felét pedig kelengyéje elkészítésére adja az anyjának.

A szegényebb leány kelengyéje a következő: ágyneműt kap 7 párnát és két dunnát; egy nyoszolyát, egy sifont és egy kis ládát. Ruhát: 5 pendelt és 5 szűkújjút (inget), 5 nyakravaló kendőt, 6 szoknyát, 2 kötöt és 3 surcot. Ezenkívül 3 ünneplő *testállót*, 5 karton testállót, 5 selyem kendőt a fejére és egy *csavarító*-t. Ez utóbbi dús, tömött gyapjúrojtú gyapjúkendő, mely felkötve taréjos főkötőhöz hasonlít. Kap ezenkívül egy kontyra való *tok*-ot; egy *sutá*-nak nevezett csinált virággal díszített tokból alakított díszes főkötőt, melyet a kontyra erősítve hord. A testálló a mellben szoros blúzféle. A matyó nőnél szégyen a fejlett mell, ezért azt mindenképpen igyekszik eltüntetni, főleg pedig mellben szűk ruhával. A ruhafélét csak akkor csinálják, ha a lány már menyasszony.

Jómódú leány a következő kelengyét kapja az anyjától: két ágyat, vagyis nyoszolyát, belevaló 18 párnát (ebből 9 fehér vászon, 9 pedig selyem huzatú), 1 kék selyem, — egy tündöszín selyem — és egy fehér vászonhuzatú dunnát, 3 derekaljat, 5 cifra lepedőt, 3 ágytakarót.

Bútort a nyoszolyán kívül: 2 sifont, 1 kaszlit, 1 kredencet, 1 mosdót, 1 diványt, 1 asztalt, 6 karszéket.

Ruhaneműt pedig: 30 inget, 27 testállót, 14 fejrevaló selyemkendőt, 12 nyakbavaló kendőt, 18 szoknyát, 9 kötöt, 7 surcot, tiszta fehér gyolcs fodros alsószoknyát négyet, ezenkívül 15 szakajtó kendőt, 1 sütőruhát.

Mindezen kelengye elszállítására az esküvő napján 3 szekér szükséges, a szegény leány kelengyét azonban egy szekér is elviszi.

A vőlegény a régi időkben jegybe egy pár piros csizmát vett a menyasszonynak. Később fekete kordován csizma váltotta fel a piros csizmát. A háború óta a vőlegény csizma helyett jegycipőt vesz, ezenkívül egy fejrevaló selyem kendőt. Ugyancsak a lakodalomkor

8. ábra. A menyasszonyi ágy felrakása.
(Balogh R. felv.)

vész egy pár jeggyűrűt a vőlegény. Ez karikagyűrű, régen azonban *fejes gyűrű* volt.

Bizonyára feltűnik az olvasónak, hogy milyen rengeteg ruha-féle kell egy lánynak kelengyébe. Meg is dolgozik érte szegény alaposan 6 éven keresztül. Azonban ez csak látszólag nagy fényűzés. Az ő ruhakelengyéje egész életére szól. Tudjuk, hogy az európai viselet évről-évre változik s aki ebbe öltözik, kénytelen a divattal haladni. Igaz, hogy kevéssé a matyó divat is fejlődik, változik, de náluk egy emberöltőn át ez nem nagy méretű, és valaki nyugodtan járhat régi divatú ruhájában is, ha az egyébként korának megfelel. Mert a ruházatot náluk is szigorú öltözködési törvények szabályozzák.

Az esküvő előtt harmadnap *hívogatnak*. A násznépet a lakodalomra a vőfélyek és hívogatók hívják meg. Vőfélye a vőlegénynek, hívogatója pedig a menyasszonynak van. A vőfély kalapja mellé bokrétát kap rozmaringszálból és rózsából a menyasszonytól. A vőfélyen kívül a vőlegény két rokona is hívogat. Egynek-egynek 10—20 házat írnak fel. Külön járja fel mindegyik a vőlegényes ház vendégeit. A menyasszony háztól is 2—3 rokon *hívogató* jár, ezek természetesen a menyasszonyos ház vendégeit hívogatják. Ezek is kapnak a menyasszonytól egy-egy rozmaringszálat a kalapjuk mellé.

A matyó lakziban nem teng úgy túl a rigmusolás, mint egyebütt az országban. Ennek legfőbb oka az, hogy nincs hivatásos vőfély. Nincsen közkedvelt násznagy sem, akit rendszeren jó beszélő képessége ültet a násznagyi székbe. A matyóknál a násznagy a keresztapa, vőfély pedig valamelyik legény rokon. Mivel akár van tehetségük a beszédre, rigmusra akár nincs, a rájuk háramló bizalom elől nem térhetnek ki, úgy beszélnek, ahogy tudnak. Aki azonban megadhatja a módját, megadja és versel is.

A hívogató körülbélül ezen szavakkal történik, miután beköszönt a vőfély: „Én vagyok N. N.-nek az elküldött postája, ha nem sajnálják a fáradságot, szívesen várja az ő hajlékába hétfőn délutáni mulatságra“. A hívást megköszönik, ha van bor a háznál, egy pohárral megkínálják, aztán tovább megy. Ha nincsenek otthon, ráírja krétával, hogy itt járt ez vagy az a hívogató.

A lakodalomba, vagy ahogy a matyó mondja, *lakziba* az egész család elmegy.

Mindenkit meg kell hívni, aki a hadba tartozik. Ma már azonban a had az unokatestvéreknél távolabbi rokonokat nem ölel fel. A másodunokatestvérrel már nem tartják a rokonságot s a nagypapa testvére a lakodalomba már nem hivatalos, még kevésbé annak le származottjai. A vagyonos hadak ugyan megengedhetik maguknak, hogy a rokonság körén tágítsanak, bár ezeknél sem igen szokásos. A szegény embernek azonban hadja sincs, legalább is nem szokták őket ezzel megtisztelni.

Szentistvánon a rokonság tágabb körű. A kövesdi hadnak itt a nemzetség felel meg. A nemzetségeket a had foglalja össze. A hadba azonos nevű családok tartoznak, de a rokonságot már nem mind tartja. A rokonságot addig tartják, ameddig ki tudják mutatni, ez legfeljebb az ötödik ízig megy. A hadak széthullása és a had fogalmának megszűkülése a nemzetségi vagyon és házközösség megszűnésére megy vissza. Szentistvánon még aki házat épít, ígás munkát, sőt kézit is a nemzetség ad.

9. ábra. A menyasszonyi ágy elszállítása.

(Balogh R. felv.)

A lakodalomra reggel raknak tüzet. 11 óra tájban a muzsikusbanda utcahosszat muzsikálva megérkezik az apostolok lován. A kapuban egyet fújnak, jeléül annak, hogy megérkeztek. Mire a gazda kimegy, behívja őket s mingyárt enni kapnak.

Ekkorára a vőlegény kocsija, vagy kocsijai már elmentek a menyasszonyos házhoz az *ágyért*. *Ágy* alatt az egész kelengyét értik. Ez alatt pedig a menyasszonyos háztól megjönnek a *bokrétás lányok*, számszerint kilencen, akik a jegyínget és a bokrétát hozzák. Legelőször jön két leány, ki a belina rojtos csavarító kendővel körülfogott vőlegényínget hozza, mögötte pedig párosával jönnek a bokrétáhozó lányok, a menyasszony küldte bokrétákkal. Mindegyiknek kezében egy-egy tányér, rajta 5–6 szál rozsmaring. Ezeket a vőlegény anyja

veszi el tőlük s a vőlegény osztja szét a legények között. Közte van a vőlegény és vőfély bokrétája is. Ezeket mingyárt a kalapjukhoz tűzik. A vőlegény hamarosan összeszedi a legényeket, a bandások kettőt fújnak a bokrétás lányoknak, s a legények *megsürgetik* őket künn a szabadban. A lányok ezután hazamennek s a vőlegény az öltözködéshez fog.

Bárha a matyó legény a háború óta nagyrészt levetette ősi viseletét, sport sapkában és bricsesz nadrágban jár, a bajuszát pedig borotválja, esküvőre mégis a régi matyó viseletbe öltözik. Ha egyébkor már bő gatyát és bő, lobogós ujjú inget nem visel is, ez alkalommal azt húzza fel.

A vőlegény inget, mint mondtuk, a bokrétás lányok hozták, még pedig kettőt. Egyiket az esküvőre veszi fel, másikat, ha visszajöttek az esküvőről, a lakodalomra. Az ing fölé gombos, zsinóros lajbit ölt, s a vállára veti a vőlegény rokkot, mely szintén zsinóros, kötött gombos. Ezt esküvő alkalomra sohasem öltik fel, csak a hátukra vetve hordják s a nyaknál összeakasztják. Az ing gallérja alá díszes, rojtos vőlegény nyakravalót köt, elejibe pedig surcot, melyet a leány megkérésekor kapott. Ugyancsak maga elé tűzi a gatyakoreba a rojtos selyem jegykendőt. Kalapja mellé tűzi balfelől a díszes rozmaringbokrétát, amit a menyasszonytól kapott. Lábán keményszárú, hátul varrott fényes, fekete új csizma.

Mielőtt vőlegény és a násznép a templomba menne, a vőfély elbúcsúztatja szüleitől. Ezután kocsin a városházára mennek, a násznagy is velük megy. A kocsit ezután a vőlegény elküldi a menyasszonyért, hogy azt is felhozzák az anyakönyvi hivatalhoz a városházára.

De lássuk, mi történt idáig a menyasszonyos háznál?

Mint előbb említettük, a vőlegény kocsit küldött az ágyért, még pedig lovas gazda lánya lévén a menyasszony, tehát jobbmódú, nagyobb a kelengye, ezért kettőt. Ha a vőlegénynek nincs két szekere, akkor valamelyik rokonáét is elkéri erre az alkalomra. Küld egy-egy kocsit, egy násznagyot, két vőfélyt, két nyoszolyó asszonyt és két nyoszolyó lányt.

Ha egy kocsi megy az ágyért, legelől ül a násznagy a kocsis mellett. A többi számára 2 deszka ülés van a kocsi derekában, ott ülnek sorban egymás mellett, illetőleg egymással szemben. Háttal előre ül a vőfély, egy nyoszolyó asszony, egy nyoszolyó lány. Szegényebb helyet, ha két nyoszolyó asszony van, azok szemben ülnek. Ha pedig két kocsi megy az ágyért, akkor 3—3 nyoszolyó asszony, lány és vőfély megy. Ez esetben a hátulsó kocsira násznagy nem jut, mert abból egynél több nem lehet a vőlegényes háznál.

A vőfély csak egy üveg bort visz a kezében. Régen kulacs volt e helyett. A nyoszolyó asszony viszi a nyakbavaló jegykendőt, az egyik nyoszolyólány a jegycipőt, mely a régi jegycsizma örökébe

lépett, másik pedig a fejrevaló kendőt. Ha csak egy nyoszolyólány van, az viszi a cipőt s a fejrevaló kendőt is. Mindegyik úgy tartja a kezében a jegyajándékokat, hogy az utcán végig menve a bámész-kodók jól láthassák.

Nyitva van a kapu a menyasszonyos háznál, behajtanak. A menyasszony násznagya fogadja őket.

„Dicsértessék a Jézus! Adj Isten jó napot! Megérkeztünk násznagy uram!”

„Isten hozta magukat, mi járatban vannak?”

10. ábra. Menyasszony bucsuztató.

(Ébner felv.)

„Vőlegényünknek elszállt a galambja, ide szállott ebbe a lakásba, megtaláltuk, annak a fészkeért jöttünk ide!”

„Na ha ráakadtak, üljenek le!”

Erre aztán helyet foglalnak az asztalnál.

A menyasszony násznagya ül a sarokban, mellette jobboldalról a vőlegény násznagya, balkéz felől a nyoszolyó asszony, ezeken kívül a vőfély és a nyoszolyólány. A két nő balkéz felől ül.

Az asztalhoz nem szabad ülnie senkinek a menyasszony családjából, őket csak a násznagyuk képviseli. Ha 2 kocsival jött a vőlegény küldöttsége, az ülés rendje akkor is ez, legfeljebb kettős számban ülnek, akiből kettő jött.

Most a vendégeknek enni hoznak és pedig paprikás csirkét *fejér lével*. A menyasszony násznagya mindenkinek szed a tányér-

jába, de csak félig szedi, mert tudja, hogy úgy sem eszik meg. Enni ugyanis a nyoszolyólánynak és asszonynak nem illik, alig esznek egy keveset. A férfiakra nem vonatkozik ez az illemszabály s azok esznek is rendesen. Közben megrakják az asztalt süteménnyel, ki mit szeret, azt eszik, de a nyoszolyó asszonyok és lányok ezt is csak csi-pegetik. Alma, dió is van az asztalon, a vőfély cikkezi, illetőleg töri fel s tesz a nyoszolyó lányoknak és asszonyoknak.

A vőlegény násznagyát itatják, az pedig vigyáz magára, hogy be ne rugassák. A kínálás nem hiányzik, a menyasszony hozzátartozói, fiatal asszonyok be-be jönnek, unszolják őket, hogy egyenek.

Mikor az evést befejezték, a menyasszony násznagya megkérdezi, hogy jól laktak-e? Erre kijelenti a másik násznagy: „Ennünk, innunk már adtak, de amiért idejöttünk, ideadják-e?”

„Odaadjuk, hogyne adnánk, ha jól megfizetnek érte!”

„Mit kellene fizetnünk?”

„Hát nem tudom, dollárral-e vagy fillérrel jöttek-e el kendtek?”

Most a vőlegény násznagya a vőfélyhez fordul s kérdi:

„Na vőfély, tettetek-e valamit a zsebbe?”

Ezt a nyoszolyó asszonyhoz fordulva tovább adja a kérdést:

„Na keresztanyám! kerül-e valami?” Az hallgat.

Ugyanezt a kérdést felteszi a nyoszolyó leánynak is.

„Hogyne!” szól az, „azért tettek meg nyoszolyólánynak, hogy a nyoszolyalábat tartsam s még fizessenek is!”

„Hát násznagy uram”, — mondja a helybeli násznagy — „úgy látom, hogy nem lesz a vőlegényünknek galambfészke!”

Erre aztán isznak egyet s az alku újra kezdődik.

A nyoszolyó asszony biztatja az öreget, hogy adjon már valamit, az nagy nehezen összekotor a zsebéből 20—30 fillért. A helybeli násznagy csak noszogatja őket a fizetésre. A vőfély is letesz vagy pár pengőt, a nyoszolyó asszony, lány is egyet-egyet. Mindegyik felét annak, amit szánt.

Most megint isznak s a biztatás, mely leginkább a násznagy ellen irányul, újra kezdődik. Most már a háznép is a biztatók közé áll, mire az öreg leteszi a 10—20 pengőt, amit szánt, a nyoszolyó asszony is. Erre a helybeli násznagy kitesz 50 pengőt az asztalra s így szól:

„Na, nekem ennyit megér, ennyit én is adok érte, ha kendtek is adnak ennyit, akkor a kendteké!”

Most az öreg összesepri az előtte levő pénzt és kijelenti, hogyha ezért nem adják, akkor elmennek. Erre aztán a helybeli násznagy elveszi az átnyújtott pénzt s kijelenti, hogy rakhatják az ágyat. A pénzt lakodalom után átadja az új asszonynak.

Persze az alku sok évődésre ad alkalmat, s a vőlegény násznagyát — különösen, ha kissé becsípett — meg is tréfálják. A ház-

hoz tartozó sihederek egyike észrevétlenül bebújik a pad alá és óvatosan bemeszeli az öreg csizmáját. Ekkor bezörgetnek s valami ürüggyel kihívják. Persze künn az asszonyok mindjárt csúfolni kezdik, hogy de nagy hóban járt. Az öreg bosszús, káromkodik, vizet kér, hogy lemossa, de nem adnak neki. Szégyen szemre fehér csizmában kell hazamennie.

Míg folyik az alku az ágyra, a ló füléhez a kantárra egy nagy perecet és egy kendőt kötnek s cifra papírral is kidíszítik úgy a szerket, mint a lószerszámot. Az ostor hegyére is kötnek egy kendőt és egy cifra papírvirágot.

Az ágy felrakása akkor kezdődik, mikor a váltságdíjat kifizették. Csak a vőfély megy ki a rakodáshoz, a többi bent marad. Legfeljebb néha a nyoszolyó asszony néz ki, de nem segít semmit. A felrakandó bútor künn van a *komrában*, csak a vetett ágy van a házban.

Először a kaszlit rakják fel, mellé elöl a kis ládát, két oldalról a szétszedett nyoszolyát lábbal lefelé. A magas kaszli tetejére a derekaljat, párosával összekötözve a párnákat, e fölé a nagydunnát teszik, ekkor keresztül kötik, hogy ne hulljon széjjel. A kis dunnát (amivel takarózni szoktak — az előbbi ugyanis csak díszdunna —) a kis ládára teszik. Most odaül a nyoszolyóasszony a kis dunnára, a vőfély meg leghátul áll a kasfarban, egyik kezével a dunna szögét fogja, másik kezében pedig egy üveg bort. Ez már nem az a bor, amit jövet hozott, azt megittatta a menyasszony násznépével s ott újból megtöltötték neki az üveget.

Ebből a borból a vőlegénynek kellene inni először, mert az ő egészségére adják, de bizony a vőfély imitt-amott a közökön, ahol lassan megy a kocsi, le-leadogatja az üveget egyik-másik barátjának s igen csak félig van, mikor a vőlegénynek átadja.

Mikor az ágyat felrakják, egy nagy rossz fazekat vágnak a kerékhez ezen szóval: „Akkor váljon el a házaspár, mikor az összetörtött cserép összeforrt!”

11. ábra. Régi nászvisélet.

(Bátky felv.)

Ha két szekérre rakodnak, akkor a rakodás rendje a következő: Az első kocsin van egy sifon, konyhai kredenc, meg az egyik nyoszolya. Erre jön hat párna, meg egy dunna. A másik szekérre jön a kaszli, egy kis láda, meg az egyik nyoszolya, továbbá három párna, meg egy dunna. A díszdunnát az első szekérre rakták. A nyoszolyó asszony a kisládára ül, a vőfély pedig hátul áll. Az első kocsin is így helyezkedik el a másik vőfély és nyoszolyó asszony. A nyoszolyó leány bár eljövetelekor azt mondta a vőlegénynek, hogy: „Nem fogom megtartani a nyoszolyalábat, hogy ha összerakod, ha nem jut hely a kocsin!” — mégsem kap helyet, gyalog kell neki hazamennie.

12. ábra. Vőlegény és vőfélye.

(A vőlegény bőgatyában van.)

(Szerző felv.)

A kocsiival olyan nagyot kerülnek, amilyet csak tudnak s hogy a figyelmet magukra tereljék, a lovak fel vannak csengőzve.

Ha elvitték az ágyat, a menyasszony öltözködni kezd, illetőleg öltöztetéséhez fognak. Lánybarátai öltöztetik, még pedig a szomszédban, mert náluk most nagy a forgalom, szűk a hely. Régen a menyasszony öltözte a következő volt: legalól egy pendel és egy ing. Ezután felvette a három fodros alsószoknyát, aztán az ingvállat s úgy a felsőszoknyát. Akkorában még nagy rojtos zsebkendőt vittek, ma csak egy kis fehérét visznek.

A mai menyasszony öltözte: egy bugyogó, egy ing, mindkettő divatos szabású. 3 fehér fodros szoknya, a negye-

dik, a felső szintén fehér. Régen ez is virágos volt. Elibe pedig fekete kötőt, ez elé pedig nagyvirágos fekete *glott* kötőt (sure) kötöttek, melyen arany díszítések voltak: *pocem*¹¹ *csillagos* és *igazi csillagos* díszítések.

Ma az ing fölött ingvállat vesz fel a menyasszony s erre köti fel a nyakbavaló fehér rojtos *belina*¹² kendőt. Régen e helyett selyem kendőt viseltek.

¹¹ Pocem-nek csúfolt legény hozta divatba.

¹² berliner.

Fésülködése rendes. Két év óta azonban haját a fej hátulsó részén lazán hagyja, mint a lányok, s hullámosra kisüti. Egyébként haját egy ágba befonva, hátul leeresztve viseli, végébe egy kis pántlikát fon. Régen *bukros hajtekergető* is volt, ma már ez nincs.

Lábán hajdan piros eszimat hordott a menyasszony, ezt a *gordován esizma* váltotta fel, majd a háború óta a fekete cipő. Most tarkaszínű harisnyát húznak hozzá, ezelőtt pár évvel fehér volt ez is. Kezében kis zsebkendőt, olvasót és egy kis imádságos könyvet visz.

Most az ő házuktól átjön valaki megnézni, hogy készen van-e már s ha elkészült, átmegy a szülei házba, hol elbúcsúztatják.

13. ábra. A menyasszonyt a nyoszolyólányok és lánybarátnői a polgári esküvőtől a templomhoz kísérik. (Szerző felv.)

A búcsúztatót a násznagy mondja, még pedig versben. A búcsúztatás a házban (szobában) történik. A násznagy az asztalnál áll. „Isten hozott, kedves lányom” szavakkal fogadja a belépő lányt, aki megáll az asztal mellett. Háta mögé sorakoznak szülei, testvérei, a szomszédok. Először az apjától, aztán az anyjától, testvéreitől, lánybarátaiktól, rokonaitól, a család jó barátaitól, végül a szomszédoktól búcsúztatja el. A násznagy az ő nevében is beszél. Mikor a búcsúztatásnak vége, a menyasszony kezét fog a násznaggal, ekkor megfordul s a búcsúztatás sorrendjében megcsókol mindenkit, aki csak jelen van. Őt is mindenki megcsókolja. Már a búcsúztatás alatt is sírt, most azonban kitör belőle a zokogás.

Amint a búcsúztatás szomorú aktusa befejeződött, várják a vőlegény kocsiját, ha az már ott nincs. A vőfély és egy nyoszolyólány

jön érte. Többszörfre azonban a vőlegény nyoszolyólánya elmarad, helyette a menyasszony a maga nyoszolyólányát viszi. Násznagya is felül a kocsis mellé. Felszáll a menyasszony is a kocsi s elhajtanak a városházára. Nem kíséri a háza népéből senki. Szülei épúgy nem jelennek meg az esküvőn, mint a vőlegényéi. Kövesden a lakodalmas menet és a násznép az esküvőn teljesen hiányzanak. A nyoszolyó asszony gyalog megy a templomba, gyalog megy haza is. A városházánál találkozik vőlegényével, aki násznagyával már várta. Itt leánybarátnői várják s a bábéskodni szerető tömeg. Újabban már autót szokott a vőlegény a menyasszonyért küldeni.

A polgári házasságkötés a mindenütt szokásos módon történik. Az anyakönyvvézető a házasságkötő párokat összegyűjti s egyszerre végez velük. Ezek mihelyt az anyakönyvet aláírták, egymást meg sem várva, a templomba mennek gyalog. A menyasszonyt lánybarátnői és a nyoszolyók körül veszik és úgy kísérik. Csoportjukhoz csatlakozva vagy tőlük külön jön a vőlegénye is a maga embereivel.

Mikor a templomban az esküvő párok mind begyűltek, az oltár előtt páronként sorba állanak, hátuk mögött felállanak a násznagyok s kezdetét veszi az egyházi szertartás, melyet a matyó sohasem engedne el. Az egyházi szertartást felesleges leírunk, úgy történik, mint általában a római katolikus egyház szertartása megkívánja. A vőfélyek, nyoszolyó asszony, lányok hátul a padban ülnek, hasonlóképpen a megjelent lánybarátnők, menyecskék. A menyecskék mielőtt a templomba belépnének, díszes csinált virágos főkötőjüket egy fehér zsebkendővel leterítik s csak akkor veszik le ezt a terítőt, mikor kijönnek a templomból. Másképpen nem szabad a templomba bemenniük.

Ha az esküvő megtörtént, a menyasszonyokat beviszik a sekrestyébe avatásra, a vőlegények pedig a templomban maradnak. A sekrestyében sorba állanak, a pap egy nagy szál égő gyertyát ad a kezeikbe. Letérdelnek, imádkoznak, a pap is imádkozik aztán megszenteli őket, ezzel vége az egyházi szertartásnak, mely szerint már férjek és feleségek. De a népszokás szerint még sok minden cerimónia történik addig, míg a régi hagyomány előírta törvényeknek is eleget tesznek.

Két évtizede mult, hogy a két napos lagziból egy napos lett. Azelőtt másnap féketőben avatták az új menyecskét, féketője ez alkalommal fekete fátyollal volt borítva.

Esküvő után kocsiira ülnek. A fiatal pár egymás mellé ül, velük szemben a vőfély. A násznagynak elül a kocsis mellett a helye.

Az esküvőn csak egy kocsi van, lehetőleg hintó, néha azonban a vőlegény a nyoszolyó lányok számára is rendel egy parasztkocsit. Ha nincs kocsi, bizony gyalog kell hazamenni, Férfi a násznagyon, vőfélyen kívül nincs az esküvőn.

Mikor megérkeztek, a vőlegény beköszön a szülei házhoz, utána jön a menyasszony. Az anyós kezében zsebkendőben $\frac{1}{4}$ kilós darab cukrot tart s ezen szókkal: „Isten hozott kedves lányom! Ilyen édesek legyetek, mint ez a cukor!” — átadja neki a cukrot.

Mikor elfogadja a menyasszonyt, kézenfogva bevezeti a házba s ahogy beköszöntek, mingyárt kimennek a ház elé, vagy a sátorba, a banda rázendíti, az új pár esküvő ruhájában egy táncot jár. Tánc után mindketten bemennek a házba, aztán feltűnés nélkül átmennek a szomszédba átöltözni. Persze nem egy házban öltözködnek, ha azonban a kényszerűség ezt diktálja, egyik akkor megy be öltözni, ha a másik kijött.

14 ábra. Négy pár esketése a templomban.

(Ébner felv.)

A vőlegény levetvén az esküvői ruhát, a következőt ölti fel: magára veszi a másik jegyinget, amit reggel hoztak neki. Ez is lobo-gós ujjú, de ujja ma nem hosszabb, mint a kéz. Régen színes hím-zésű volt, ma fehérén hímzett. Erre a kis lajbit veszi fel. A bőgatya helyett divatos bricsessz nadrágot húz. A jegysurcot megint felköti. Azonban sem kalapot nem tesz, sem kabátot nem ölt, akármilyen hideg van is.

A menyasszony a következőképpen öltözik át: Alsó ruhája ma-rad. Leveti a szoknyát, nyakbavaló kendőt és a fehér kötőt, e helyett feketét köt. Régen éppen fordítva tették. Felső testére testállót ölt.

Mihelyt átöltöztek, egy bandaszót ismét táncolnak. Ez után a tánc után újból átöltözik a menyasszony. Más purgament kendőt, szoknyát s kötőt vesz, a testálló marad.

Ahányszor *bandáznak* délután, annyiszor öltözik át a menyasszony, legkevesebb négyszer, de sok esetben hatszor is. Ez a gyakori átöltözködés arra való, hogy lássák a sok szép ruháját. Az első átöltözködéskor megkínálják a menyasszonyt valami kis étellel, de nem eszik a világért sem. De a vőlegény sem eszik semmit. A tánc ezalatt vígan folyik. A banda az udvarban a ház előtt fújja, vagy bent a sátorban, ha van sátor. A legények egyrésze a sátorban vagy a tánc helyén karikába állva dalol, előttük a földön egy veder bor. A vőfély ebből merít egy findzsával és körül kínálja. Mindenki ebből a findzsából iszik, de nem köszönt senki. A legények másik csoportja pedig táncol. Nem szokás egy lánnyal sokáig táncolni, csak egyet-kettőt fordul vele a legény s pár másodperc múlva már elkéri tőle a lányt egy másik. A menyasszony is kézről-kézre jár. Ha a menyasszony a táncban „*kapóttan*“, annak nem nagyon örül a vőlegény. Leginkább csárdást kétlépéssel járnak. Táncukban nem nagy a temperamentum, olyan benyomást tesznek az idegen szemlélőre, mintha szertartásból vagy kötelességből táncolnának, nem pedig jókedvből. Nem beszélnek tánc közben, nem is nagyon lehetne, mert amire elkezdené a legény, már elveszik tőle a lányt. Újabb, divatos táncokat is járnak, ami a matyó viselethez nagyon komikusan hat.

A párok ezelőtt hónalj alá tett kézzel táncoltak, ma vállra tett kézzel. A táncosnőt kéznél fogva kétszer, háromszor ki is fordítják.

Ma már nem táncolnak sarkantyúval. Régen a legényeknek csaknem tenyérynyi nagytaréjú sarkantyúja volt, amelyet ha összeverték, még a fúvóhangszer zajából is kihallatszott. A legények a csizmaszárat is verték a taktus és virtus kedvéért. Régen a lányok is csizmában járak, melyen *rudas patkó* volt. Ezen a talp alatt, a sarok előtti hajlásban 10–12 gyűrű volt elhelyezve, mely lépés és tánc közben szépen csengett. Ezek ma már kimentek a divatból.

A ház előtt vagy az udvaron csak a meghívott vendégeknek van helye. A kapun kívül az utcán tisztos távolban a mulatozóktól áll a hivatlan *lesők* kara. Ezek a lesők szintén eladó lányok, de mivel nem hivatalosak, csak mint nézők jelennek meg, de azért szépen fel vannak öltözve. Ha azonban valamelyik legény táncba hívja őket, bemennek s táncra perdülnek a hivatalos vendégek között. Persze ez a lány is kézről-kézre jár a tánc végéig. A legény nem teheti le a lányt s a lány nem hagyhatja el a legényt, csak úgy, ha elkérik tőle, vagy a táncnak vége van.

A táncra hívás úgy történik, hogy a legény nevéen szólítja a lányt, „Erzsi!“, „Kati!“, vagy a fejével int neki, legtöbbször pedig csak a szemével vág felé minden feltűnést kerülve. Bármily távol álljanak és bármily sokan legyenek a lányok, sohasem történik meg, hogy más leány menne, mint akinek az intés volt szánva. A legény sohasem tesz egy lépést sem a lány felé, ellenkezőleg az tartozik a legénynek helyébe menni.

Egy bandaszó félóra hosszáig tart, közben nem sokat pihennek. A tánc egészen estig tart.

A meghívott vendégek közül délután legelőször a férfiak jelennek meg egyenként, utánuk szállingóznak a nők. A megérkezett férfiakat beviszik a kamrába és kocsonyával kínálják meg őket. Aki evett, kimegy s más jön a helyébe. A nő vendégek nem esznek, nem mennek be a kamrába. A vőlegény barátainak csak ital jár, étel nem, így vacsorázni haza kell menniük.

De lássuk, mi történik a menyasszony szülei házában mióta a menyasszony elment az esküvőre!

15. ábra. A fiatal pár, a nyoszolyólányok és vőfélyek az esküvő után a lakodalmi háznál.

(Ébner felv.)

A hegedűs cigánybanda, mely 4–5 tagból áll, már 11 órára megérkezett, még pedig utcahosszat muzsikálva! A ház előtt megállottak, egyet muzsikáltak, mire a gazda kiment, behívta őket. Ősi szokás szerint a more első teendője az evés volt. A gazda megvendégelte őket s ezután aszerint, amint a vendégek gyűltek, a cigány húzta. A lányos háznál is a férfiak jönnek előbb, a kamarában kocsonyát kapnak. A lányos háznál nem igen vannak legények, csak a rokonságból. Ezek a rokon lányokkal, menyecskékkal táncolnak. Persze a házas emberek is táncolnak. Jönnek *lesők* ide is. Itt is szoktak sátrat emelni az udvaron, ha rossz időre van kilátás, vagy nagy hideg van.

Mikor beesteledett, a vőlegény egy üveg borral elküldi a vőfélyt, nyoszolyó asszonyt, nyoszolyólányt a menyasszonyos házhoz a

hérészt, a menyasszony násznépét meghívni vacsorára a lakodalmas házhoz. A magukkal hozott borral megkínálják a gazdát és háza népét, viszont az is teleönti nekik az üveget. A *hérész* felkerekedik és megindul. Elöl mennek a vőfély, nyoszolyó asszony, nyoszolyólány, utánuk a lányok sorjában dalolva, ezek után a közeli rokon fiatal asszonyok, kezükben kendőben tányéron finom ennivalók: herőce, pampucka, béles, mézes, alma, dió, ezeket ajándékul viszik. Az örömanya leghátul megy, visz három töltött csirkét, meg egy üveg nagyon megeukrozott édes bort.

Ha megérkeztek a vőlegényházhoz, megállnak a kapuban, ekkor a banda egy marsot fúj. Az ajtóban áll egyik felől a menyasszony egy nyoszolyólánnyal, másik oldalon a vőfély a vőlegénnyel. Mindegyik személy kezében égő gyertya van s a menyasszony égő gyertyáját az első belépő vendég elfújja s őtet megcsókolja, s a vendégek sorba, egyenként belépnek a pitarba. Mikor beértek, utoljára jön az örömanya, ez azonban a vőlegényt csókolja meg, ő is megcsókolja az anyóst. Most elfújják a magukkal hozott gyertyákat, s a hozott élelmiszer ajándékot feladogatják a padlásra. Ez a dolog megint megérdemel egy bandaszót s fújják is mindaddig, míg a padláson el nem rakosgatják, melyet ez alkalomra ponyvával takarnak le. A rakosgatást a menyasszony végzi egy pár öregebb asszonnyal. Ha kész van, lejönnek és kezdődhetik a vacsora, körülbelül úgy nyolc óra tájban.

A házban nincs semmi bútor, csak a lóca meg az asztalok, amiket ez alkalomra kölcsön kértek. Az ágyat kiviszik a házból, a menyasszony ágya is a kamrában van.

Most aztán megkezdődik a tálalás, mely a „gazdasszony“-nak nevezett két rokonasszony kötelessége.

A főasztalnál a sarokban ül a vőlegény násznagya, a menyasszony édesanyja, vagy ha a menyasszonynak van édes testvére, lány vagy menyecske, ez ül a főasztalhoz a násznagy mellé, egyébként a belső oldalon a főasztalnál csak férfiak ülnek.

A mellékasztalnál a ház hátsó fala és a konyha felől ülnek a lányok, menyecskék, asszonyok vegyesen. Ezek az u. n. „végasztal“-ok. A gyerekeket hátul a kamrába viszik, itt is a lányok a fiúktól elkülönítve esznek, azok az asztal egyik, ezek a másik végén.

Előbb a vőlegény hoz csiklevest (laska leves), melyben vegyesen csirke- és marhahús van, s leteszi a főasztalhoz. A második asztalhoz a menyasszony, a harmadikhoz a vőfély viszi az ételt, a többi asztalhoz pedig a nyoszolyólányok. Verset nem mondanak, régen sem igen mondtak.

Másodjára káposzta jön juhhússal, ritkán disznóhússal. A harmadik étel tejbekása, a negyedik hurka, ha tehetik. Szegényebb helyen, ahol hurka nincs, egy darab sült hússal kínálják meg a főasztal vendégeit. A vőlegényt s a menyasszonyt a násznagy villára tű-

zött hurkával kínálja meg, elfogadják ezen tréfás szavakkal: „Jobban örülök ennek, mint kendnek!” Azonban egyik sem eszi meg, mert nem illik. A vőlegény így kínálja a menyasszonyt: „Mivel tartsalak, ha ezt sem eszed meg!” Az pedig szegény csak hallgat, pedig ugyancsak éhes lehet, mert akkor evett, mielőtt esküdni ment. Szegény vőlegény szintén éhes már, de párjával versenyt koplal a hagyományos szokás szerint. A felszolgálók mindig ugyanazok. Tészta vagy más egyéb nincs. Amit a héréshozz tartoz, az nem kerül az asztalra.

A főasztalnál mindenki külön tányérből eszik, a mellékasztalnál azonban közös tálból. Csak a főasztalnál van bádogkanál, egyebütt fakanállal esznek. A lakodalmi kanál különbözik a rendes fakanalaktól, mélyebb, de nem festett, mint az Alföldön. Kés, villa csak a főasztalnál van, egyebütt kézzel esznek. A csontot az asztal alá dobálják s vacsora után kiséprik. Ha vizet kér valaki, poharaként hozzák be neki. A főasztalon van néhány pohár, melyből egymásután isznak. A mellékasztalnál a bort csak üvegből isszák. A régi időben kulacs volt az üveg helyett, de a főasztalnál ebből is pohárba töltöttek. A bort egymásra ráköszöntik, de pohárfelköszöntőt nem mondanak. A vőfély néha mond egy kis „bolondságot”, mikor megkínálják egy pohárborral, pl.:

„Isten áldjon meg gyomrom,
Vedd be édes torkom
Szent kút, Verebély
Hadd ballagjon lefelé!”

Itt is szokásban van, hogy vacsora végével a bekötött kezű gazdasszony versben elmondja, hogy a gazda berugatta s megégette a kezét, ezért orvosságravalót kér. A násznagy s még néhányan tesznek neki egy kis pénzt, néha megszólaltatják a bandát s a gazdasszonyt „megsürgetik”.

16. ábra. Tánc. Csárdás.

(Szerző felv.)

Vacsora után a házból kihordanak minden asztalt, hogy jobban térjenek, idebenn azonban csak olyankor táncolnak, ha nem volt sátor a ház előtt s az eső bezavarta a táncolókat. A *hérészes* lányok sokan vannak s ezeket a szomszéd házában ugyanazon szobában helyezik el s azt kapnak enni, amit a lakodalmas házbeliék. Néha a banda a harmadik házhoz jut. A sátorban nem szoktak enni.

A hérésből csak 1—2 legény jön a vőlegény házához. Ha 3—4 jön, „az már nem szép“. Ezek kapnak vacsorát is, a vőlegény barátai ellenben nem, csak a hivatalos rokonlegények.

Úgy a lakodalmas háznál, mint a menyasszony házánál a táncoló sátran kívül egy kisebb, fedélnélküli sátrat csinálnak a ház előtt konyhának. Ha azonban a konyha elég tágas, ez a konyhasátor el is maradhat, ez esetben a konyhában főznek, de nem a rendes tűzhelyen, hanem a kémény alá raknak rendes magasságú szabad tűzhelypatkát. Nagy mázatlan cserépfazekakban főznek. A hurkát a szomszéd házánál a kemencében sütik meg. Húst nem sütnek külön, hanem a hurkával együtt, azt is csak keveset. Nagygazda házánál a vacsora az előbb felsorolt étkeken kívül még csirkeaprólék paprikással bővül, melyet a hurka előtt adnak fel. Vőlegény háznál süteménytésztát egyáltalán nem adnak fel.

Vacsora után a menyasszony, vőlegény, nyoszolyó asszonyok, nyoszolyólányok — akik eddig felszolgáltak — felmennek a *padra*¹³ s ott abból esznek, amit a hérész hozott. Ezek akkor sem esznek a lakodalmi ételekből, ha maradt volna is.

Mikor a vacsorára készültek, egy nyoszolyólány felszökött a padra, a töltött csirkét, s az édes bort eldugta s helyébe egy üveg vizet csempészett. Mikor vacsora után feljön az imént említett felszolgáló személyzet, az ifjú pár és nyoszolyói, csak hült helyét lelik a csirkének és bornak. A felelősség a vőfélyre hárul, aki Krisztust fordítva követte s a bort vízzé változtatta. Tüvé teszik az egész padlást, míg végre valahol meglelik. A csirkét feldarabolják, szétosztják s az édes bort közösen megisszák. Esznek a süteményekből is valamit. A menyasszony azonban itt sem eszik egy falatot sem, pedig ezt már az anyja s az ő atyafisága sütötte. Nagy rimánkodásra és erőltetésre legfeljebb egy diót eszik meg. Neki csak akkor lehet majd enni, ha visszakerül a szülei házhoz.

A padláson levő sütemény megmarad. Még a lakodalom éjjelén összeöntik egy teknőbe, s a háznépe lakodalom után megeszi vagy elosztogatja.

Vacsora után a tánc folyik egész éjjelig. Ekkorára a hérész kitancolta magát s a banda egy marsot fúj búcsúzóra. A hérész felkászolódik s elmegy, a banda egy pár házig elkíséri. Ezentúl már csak a vőlegény vendégei maradnak.

¹³ padlásra.

Ekkor a menyasszony leveszi fejéről a koszorút, esetleg egy nyoszolyó asszony oldja le s *belina* kendőt köt a fejére, mert lány fővel nem szabad kimennie. Ők is elmennek a hérész után és pedig a vőlegény a menyasszonnyal, a vőfély, a nyoszolyó asszony, nyoszolyó lányok s a vőlegény négy barátja. Mikor megérkeznek a menyasszony szülei házához, vagy ott *kontyolják fel*, vagy a szomszéd házban. Egy asszony felfésüli a haját, befonja, megcsinálja a kontyot s a fétőt ráteszi. Mikor készen van, érte megy a vőfély s a szülei házába viszi. Amint odaér, a cigány rázendíti. A vőfély beköszön s jelenti, hogy meghozta a menyecskét. A vőlegény megcsókolja s elfogadja tőle. Vagy kettőt táncolnak, a menyecske ugyancsak kapós. A táncot

17. ábra. A „lesők”, (Hívatlan leány vendégek).

(Ébner felv.)

azonban felfüggesztik 2—3 óra között, mert a vacsora lerázódott már régen s a gyomrok korognak, hogy a menyasszonyéról ne is beszéljünk! De csak azoknak tálnak, akik a kontyolóba mentek. Frissen csinált paprikás csirkét kapnak és a hozott jobb süteményekből. Ha ettek, újból táncra kerekednek. Ekkor kezdődik a *menyasszony tánca*. Násznagya felkél s az asztalra dob 1—2 pengőt s táncra hívja a menyasszonyt. Kettőt fordul, ekkorára a vőfély is pénzt dob a tányérba s elváltja az öregtől a menyasszonyt. Csaknem mindenki megtáncoltatja, van olyan, aki tízszer is, de mindig pénzért. Mikor elmulik a menyasszonytánc, a pénzt átadják a menyasszonynak, ez az övé! Szentistvánon a menyasszony táncából egy üszőt vettek, amely mindig egyéni tulajdona volt az asszonynak haláláig minden szaporúságával egyetemben. Itt a nők is dobtak pénzt és táncoltak a menyasszonnyal.

A menyasszonytánc vége felé már kukorékolnak a kakasok, virradni kezd. A vendégek lassan szedelőzködnek s elszélednek. A vőlegény pedig a menyasszonnyal hazamegy, ha pedig még nem viradt, felmennek a *padra* és ruhástól ledőlnek. Eszükbé sem jut turbékolni, úgy várják a reggelt, mint két idegen madár, melyet egy kalitkába zártak.

A régi lakodalom két napos volt. Első nap korán reggel felöltöztek. A templomban előbb meggyóntak és megáldoztak s úgy mentek az oltár elé. Esküvő után a vőlegény és menyasszony hazament, mindegyik násznagya kíséretében. 11 órakor a menyasszonytól pár fiatalember elment a vőlegény házához és meghívta a *kendőt* a menyasszony házához, hova bandaszóval érkeztek, a zeneszót a legények víg ugrálása, tánca kísérte. A vőlegény, vőfély, nyoszolyó asszony, nyoszolyólány a muzsikások háta mögött ment. Odaérkezve, a banda egyet fújt, ezalatt bementek a házba s asztalhoz ültették őket. Ekkor a menyasszony is a vőlegény mellé ült. A fiatal párnak azonban nem volt szabad ennie. Ezután behordták az ennivalót, ugyanazt, amit ma is szoktak. Ebéd után a legénység kiment táncolni, a vőlegényt, menyasszonyt, nyoszolyólányokat pedig a *komrába* vitték s ott enniük adtak. Mikor kész voltak az evéssel, a vőlegény felkelt, kézen fogva kivezette a menyasszonyt a banda elé s ott megtáncoltatta. Négy óra tájig jártak a táncra alkalmas fiatalok, ekkor a vőlegény násznépe bandaszó mellett elindult haza. A vőlegény is ment a legénység élén, utána a menyasszony a nyoszolyólányokkal és leánypajtásaival.

Közben beesteledett s a legénység elszéledt, hogy otthon megvacsorázzék, mert a legényeknek nem adnak enni sehol. A menyasszony pedig átöltözködött s tovább táncoltak, miközben az elszéledt legénység újból viasszaszivárgott. Ekkor mindjárt meghívták a hérést, az pedig hamarosan megérkezett. A vacsora úgy ment végbe, mint most. Az ételt a vőlegény, menyasszony, vőfély és a nyoszolyók hordták be. Vacsora után a hérészt táncolt, a vőlegény, menyasszony és ételfelszolgáló társaik felvonultak a padlásra vacsorázni. Mikor onnan lejöttek, haza kísérték a hérést, azután visszajöttek a lakodalmas házhoz, ahol még vagy kettőt fújt a banda, miközben 12 óra lett, a vendégek elszéledtek s a házbeliék lefeküdtek. A menyasszony a padláson aludt, a vőlegény pedig a házban, ha nem volt ól.

Reggel korán felkeltek. A menyasszony haját *felfésülték* kontyba, s úgy mentek az avatásra a templomba. Ez volt a *kis hérés* napja.

A beavatás az első mise alatt történt meg. A fiatal pár a vőfélyvel együtt haza ment a vőlegény házához, ott reggelit adtak. A tánc délig folyt, ekkor jött a kis hérész hívó s átmentek a menyasszony házához. Ott ebédet kaptak s estig táncoltak, vacsorára megint visszajöttek a vőlegényes házhoz. Alig nyelték le a falatot, újra táncra

perdültek s éjjélig ropták. Éjjelután elszéledt a vendégség s lefeküdt az ifjú pár is ősi szokás szerint kétfelé. A fiatal menyecske egy hétig a padláson hált a férj leánytestvéreivel, a fiatal férj pedig az ólban, szegény helyen pedig, ahol ól nincs, a házban a patkán. Esténként eljárogat a más ólába tanyáztatni, mutatja, hogy ő bizony nem szerelmes, az asszony egyáltalán nem érdekli. Pedig hát nappal, mikor az öregek nem látják, ugyancsak körülötte jár az asszonynak. De ha a menyecske nem szereti, hónapok is eltelnek, míg közelébe engedi. A fiatal férj korcsmás lesz, az asszonyi élettel megbarátkozott menyecskék pedig pirongatják a nyakas ujdonsült menyecskét, aki aztán lassanként megadja magát a sorsának.

A fiatal menyecske az ura előtt nem eszik. Délben az anyós váltig kínálja, erőlteti, de csak egy kicsit csipeget a béke kedvéért, mert az előtt is szégyel enni. Ebéd után hazaszalad a szüleihez, ahol aztán kárpótolja magát. Egész estig ott marad, megvacsorázik s úgy tér vissza a férje házába, ahol megint minden unszolásnak ellenáll. Reggel azt eszi meg lopva, amit az anyja csomagolt neki, mikor hazulról eljött.

A menyecske nem hál a házban, az az öregek lakása. Az ő helye a *komra* mindaddig, míg az öregek élnek. Ágyát is itt állítják fel, bútorai is itt vannak egyéb kamrabeli lom között. Konyha edényei és egyéb nem mindennapi használatra szánt holmijai a padláson várják azt az időt, amikor az öregasszony elköltözik egy jobb házába s ő foglalhatja el a helyét a házban.

Ha a férj meg tudta kedveltetni magát az asszonnyal, akkor éjjeltájban, — mikor valamelyik szomszéd ólból hazakerült — hal-kan bezörget a kamara ablakán s a menyecske kioson a pitarba s kinyitja az ajtót. De jaj nekik, ha az öregek észre veszik, az erkölcsi prédikáció nem maradhat el! Pedig hát az a menyecske sorsa nem-sokára, hogy állapotos lesz, ekkor aztán az öregek csak a fejüket csóválják. Csókolózni mások előtt illetlen dolog, a fiataloknak még mutatni sem szabad, hogy egymást szeretik. Figyelmesnek, udvariasnak mutatkozni az asszonnyal szemben mások előtt nem szokásos, igaz, hogy négy szem közt sem az. Ha az utcán mentek, a férfi megy elől, az asszony utána 5—6 lépéssel. Kocsin is hátul ült az asszony, nem ül az ura mellett. A férj és a feleség egymást nem szólította a nevén sohasem. Reggel így köszöntötte az ember az asszonyt: „Jó reggelt, hé!“ „Mit álmottál, hé?“ Nevén szólítani restellte. Az asszony sem említette az ura nevét.

Az egyik menyecske ura a korcsmában volt. Az asszony szeretne volna hazahívni, de neki illetlen lévén a korcsmába belépni férfiak közé, egy befelé igyekvő legénynek így szólt: „Küldd ki már a Mari apját!“ t. i. a leányának az apját.

A menyecske az anyóst anyámasszonynak, az apóst apámuramnak hívja. Kövesden a férj bátyjait „*nagyuram*“-nak hívja, még pe-

dig keresztnévükkel kapcsolatosan: „Pesta nagyuram, Jóska nagyuram“. A régi időkben, ha nem *válakoztak el*, vagyis családközösségben éltek, a férj bátyja parancsolt is a menyecskének, bár ebből gyakran baj lett. Szentistvánon is nagyuram-nak nevezi az asszony a férje bátyját, öccsét pedig *kisuram*-nak. Kövesden a *kisuram* elnevezés nem használatos.

A férj az asszonyt tegezi, az pedig *kend*-nek szólítja az urát, vagy *ember*-ét. A „férj“, „feleség“ elnevezéseket egyáltalán nem használják. Újabban az asszony magázza az urát, sőt már tegezi is.

szigeti Györffy István.

Kecskemét és Kecskeszáraz.

(Észrevételek Pais Dezső „Kecskemét“ cikkére).

E folyóirat ezévi első számában „*Kecskemét*“ címen, Pais Dezső „Mégegyszer Kecskemét“ című cikkekéskéből kifolyólag (*N. és Ny. 1929.*), e helynevünk megfejtésével és eközben általánosságban is, az én, helynevekre irányuló munkásságommal foglalkozik, a hagyományos „grammatici certant“ hangján.

Engedje meg, hogy a számomra általa kegyesen kiszabott „észrevételek“ formájában hozzászólhassak.

Előbb a személyi részhez.

Ha azt gondolja, hogy a „fiatal nyelvtudóson“ őt értettem, kijelentem, hogy legtávolabbról sem. Fenti cikkekéskémben idevonatkozólag körülbelül ezeket írtam, s most utólag látom, kár volt azokat a szerkesztőnek, a szubjektivitásokat magától értetődőleg lehetőleg kerülni akarván, beleegyezésemmel kihagyni:

„P. D. az élen jár helynévbúvárló tudósaink között. Amit e téren tudok, annak felét az ő logikusan átgondolt és szabatosan fölépített cikkeiből tanultam.¹ Nevét folyóiratunkban (a *F.* és *E.*-ben) mindig tisztelettel említettem (említem ezentúl is), de elhallgattam akkor, ha olyan magyarázatára hivatkoztam, mely szerény megállapításom szerint nem helyes. (Alább egy-kettőt megemlítek.) Sokat tanultam tehát tőle, persze más jeleseinktől is, de nyelvészeti *iskolázottságot* és *módszert* nem tudtam, mert nem is tudhattam, óvatosságot pedig részben nem is akartam“.

„Önkritikám“ követelésére ezeket:

Én, mint cikkekéskémben mondtam, a *F.* és *E.*-be írogatok „úgy ahogyan tudok“ (t. i. helynévmagyarázatokat). Mikor az indulóban

¹ A helynevek iránt való érdeklődésem azonban korábbi, mint Pais nyelvtudományi munkássága. Ezek gyűjtésére már 1903-ban felhívtam a vidéki múzeumok vezetőinek figyelmét egy nyári kurzus-előadásban (*I. Népr. Ért. 1903*).